פעולות למניעת הברחות של טובין

תקציר

אגף המכס והמע"מ (להלן - האגף) ברשות המסים בישראל (להלן - הרשות) אחראי, בין היתר, להבטחת חוקיותם של היבוא והיצוא ומניעה של יבוא טובין האסורים בכניסה לארץ.

פעולות הביקורת

בחודשים פברואר-יולי 2008 בדק משרד מבקר המדינה את טיפול האגף במניעת הברחות טובין לישראל בכלל והברחת סמים אסורים בפרט. הביקורת נעשתה בהנהלת הרשות ובבתי המכס בחיפה, באשדוד, בנמל התעופה בן גוריון ובאילת.

עיקרי הממצאים

1. האגף מעביר לבדיקה עד 5% מכלל המכולות והמטענים המגיעים לארץ ביבוא מסחרי. כדי לטייב את איתור הטובין האסורים ביבוא מפעיל האגף משנת 2002 מערכת ממוחשבת לבחירת המטענים שייבדקו. האגף פועל רק באופן חלקי לעדכון המערכת במאפיינים מחשידים של מי שנתפסו בהברחות ולניתוח פרטי הטובין המוברחים שנתפסו.

2. בתי המכס אינם מוסרים זה לזה מידע על הברחות, אלא אם כן מדובר בהברחות סמים. עקב כך יכלו יבואנים שנתפסו בהברחת טובין בנמל אחד לייבא טובין דרך נמל אחר בלי שהמכס בדק אותם.

3. בתי מכס פועלים שמונה וחצי שעות ביום, במשך חמישה ימים בשבוע; ואילו נמלי הים בישראל פועלים 24 שעות ביממה במשך שבעה ימים בשבוע. בעת שבית המכס אינו פועל משתחררים טובין מהנמל בלי שמתבצעות בדיקות יזומות או אקראיות של הטובין, ויבואנים עלולים לנצל זאת להברחת טובין.

4. על פי החלטת ממשלה מיוני 1994, הוקמה באגף יחידת מטה למניעת הברחות סמים שכפופים לה מדורים בבתי המכס. במאי 2002 הטיל האגף על המדורים שבבתי המכס תפקידים נוספים והכפיף אותם לגובי המכס. בכך, החלטת הממשלה לא קוימה למעשה. בעקבות השינוי פחתו הפעולות למניעת הברחות סמים.

5. האגף משתמש בכלבים לאיתור סמים. מחוות דעת מקצועית שבידי האגף עולה כי מספר הכלבים קטן מהנדרש, ובהתחשב בכמות העבודה, בהיקף המשימות ובפיזורן הגאוגרפי יש צורך להפעיל כלבים נוספים.

6. מאז 2003, עת הוחל בבית המכס אשדוד בהפעלת מתקן בידוק רדיוגרפי המאפשר לשקף תוכן מכולות באופן שמפענחים מיומנים יכולים לאתר הברחות, לא נמצאו באמצעותו סמים מוברחים. ככל הנראה הסיבה לכך היא מחסור במפענחים מיומנים.

7. כאשר משטרת ישראל פונה לאגף בנוגע להברחות סמים, נדרש האגף לספק למשטרה מידע במהירות. אולם בפועל משך הטיפול בבקשה למסירת המידע אורך בדרך כלל כמה ימים.

8. בנמל אשדוד פועלות דרך קבע כמה עשרות סירות דיג בלי שנעשה למניעת קרבה בינן לאניות, אף על פי שבעבר נתפסו בעלי סירות דיג שהבריחו טובין מהאניות בשטח הנמל.

9. בית המכס אילת אינו פועל כנדרש למניעת הברחות, והשירות שהוא נותן לאזרחים לקוי.

סיכום והמלצות

בבדיקת משרד מבקר המדינה נמצאו ליקויים רבים בתהליך הכרוך באיתור הברחות. בשל כך מתאפשרות הברחות של טובין, ובהם סמים. על אגף המכס לפעול לתיקון הליקויים האמורים כדי למנוע הברחות של טובין בכלל ושל סמים בפרט.

♦

מבוא

אגף המכס והמע"מ שברשות המסים בישראל (להלן - האגף) אחראי, בין היתר, להבטחת חוקיות היבוא והיצוא; ובפעילותו מושם דגש על מניעת הברחות. על פי פקודת המכס, "הברחה" משמעה "ייבואם של טובין, או ייצואם, או הובלתם לאורך החוף או דרך גבולות היבשה, בכוונה להונות את האוצר או לעקוף כל איסור, הגבלה או תקנה בעניין ייבואם, ייצואם והובלתם של טובין כאמור, ולרבות כל ניסיון לעשות אחד המעשים האלה בכוונה כאמור". על פי נתוני רשות המסים בישראל (להלן - הרשות) טיפל האגף בשנת 2007 בכ-1.5 מיליון רשמוני יבוא (שהם המסמכים המוגשים לרשויות המכס לצורך התרת ייבוא טובין הנתונים לפיקוח רשות המכס שייבואם אינו אסור), בשווי של כ-241.5 מיליארד ש"ח.

בחודשים פברואר-יולי 2008 בדק משרד מבקר המדינה את טיפול האגף במניעת הברחות טובין בכלל ובהברחת סמים אסורים ביבוא בפרט. הביקורת נעשתה בהנהלת הרשות ובבתי המכס בחיפה, באשדוד, באילת ובנמל התעופה בן גוריון (להלן - נתב"ג).

תהליכי בדיקת הטובין ושחרורם

תהליך שחרור הטובין מבוצע באמצעות מערכת ממוחשבת לניהול ולניתוב רשמוני הייבוא, שכינוייה "מערכת הפרופיילינג" (להלן - המערכת). אליה מוזנים נתוני היבואנים ופרטי הטובין המיובאים.

על פי נוהלי האגף, יש כמה תהליכים לבדיקת טובין[1] ולשחרורם:

"תהליך א" - בדיקת מסמכים ולעתים גם בדיקה של הטובין עצמם.

"תהליך ג" - בדיקת טובין המיובאים לרשות הפלסטינית. הניתוב לבדיקה נעשה על פי הנחיות ושיקולים ביטחוניים.

"תהליך ד" - התהליך העיקרי ובמסגרתו הטובין משוחררים ללא בדיקה.

"ניתוב אקראי" - רשמונים מנותבים לבדיקה באקראי; כחצי אחוז מכלל הרשמונים מנותבים באופן זה באמצעות המחשב לתהליך א'.

"ניתוב יזום" - חלק מהרשמונים שניתב המחשב לתהליך ד' מופנים, על פי שיקול דעתם של עובדי המכס, לבדיקה יסודית, דהיינו לבדיקה באמצעות תהליך א'.

בהתאם לנוהל בודקים בתי המכס בתהליך א' עד 5% מכלל המכולות והמטענים (בכלל זה מכולות ומטענים הנבדקים באמצעות ניתוב אקראי) המגיעים לארץ ביבוא מסחרי, ורק כמחציתם נבדקים בבדיקה פיזית. מכאן שיש חשיבות לכך שתהליך בחירת הטובין שייבדקו בתהליך א' יהיה מיטבי, באורח שיאפשר להתמקד בבדיקת מטענים שיש סבירות גבוהה שהם מכילים טובין מוברחים. הדבר אף יאפשר זרימה שוטפת של הטובין שאין לגביהם חשד להברחה וימנע פגיעה בשטף סחר היבוא של מדינת ישראל.

משרד מבקר המדינה העלה כמה ליקויים בתהליך שחרור הטובין:

1. המערכת המשמשת לטיפול ברשמוני היבוא ולניתובם לבדיקה מופעלת באגף משנת 2002. למערכת מוזנים מאפיינים של יבואנים החשודים בהברחות ונתונים אחרים, והיא מתריעה על מטענים ומכולות שיש לגביהם חשש להברחות. מאחר שיש חשש שעבריינים יעמדו על המאפיינים המחשידים ויפעלו לכך שהם לא יזוהו באמצעות המערכת, יש צורך שעובדים המתמחים בנושא יעדכנו את המערכת ויתאימו אותה לצרכים משתנים. כך הוא המצב באירופה ובארצות הברית.

כל יחידה בבית מכס וכן הנהלת האגף נדרשות להשתתף בעדכון המערכת. עובדי יחידות תהליך השחרור (להלן - התש"ר) פעלו לעדכון המערכת ואיתרו הברחות בשיעור של 29% מכלל מטעני היבוא המסחרי שבדקו. לעומת זאת, בהנהלת האגף וביחידות הסמים מכס (להלן - היס"מ) הפועלים בנמלים ובמעברי הגבול למניעת הברחות, אין עושים כן, ומידע המצוי בידי העובדים לא נכלל במערכת. היות וכך, יס"מ לא איתרו הברחות באמצעות המערכת, אלא באמצעות בדיקות יזומות. לדוגמא: ביוני 2008 הגיעו לנמל חיפה שתי מכולות שעל פי רשמוני היבוא הכילו קפה שיובא מקולומביה. מדובר ברשמונים שהמערכת הממוחשבת התירה את שחרורם ללא בדיקה (במסגרת תהליך ד'), אך יס"מ חיפה שלח את המכולות לבדיקה יזומה (ידנית). סביר להניח כי לו הייתה המערכת מעודכנת בנתונים המחשידים שבגינם נשלחו המכולות לבדיקה יזומה, היו שתי המכולות מזוהות באופן אוטומטי כמכולות הטעונות בדיקה. כשנבדקו המכולות התברר כי נוסף על הקפה היו באחת מהמכולות 104 ק"ג קוקאין.

2. לכל בית מכס מערך משלו של נתונים מחשידים במערכת. כאשר יבואנים נתפסים באחד הנמלים בשל ביצוע עברות מכס חמורות, על בית המכס המקומי לעדכן את מערך הנתונים שלו ואזי

---

1 תהליך ב' בוטל לפני שנים.

מועברים לבדיקה כל המטענים שהם מייבאים. נמצא כי בתי המכס אינם מעדכנים זה את זה בנושא הברחות, אלא אם כן מדובר בהברחות סמים. עקב כך יבואנים שנתפסו באחד הנמלים בביצוע עברות מכס חמורות והמערכת עודכנה לגביהם, ניצלו את הפרצה האמורה לייבוא טובין באמצעות נמל אחר בלי להיבדק בידי בית המכס שם. לדוגמה, בית המכס חיפה לא דיווח לבית המכס אשדוד כי במחצית הראשונה של שנת 2007 נתפס יבואן שלוש פעמים בעקבות ניסיונות להברחה מנמל חיפה. בשנת 2008 החל היבואן לייבא מנמל אשדוד, ושלוש פעמים שחרר את הטובין בתהליך שחרור מהיר ללא בדיקות.

3. ישראל נמנתה לפנים עם המדינות שארגון הסחר האמריקני ציין לגנאי בשל אי-שמירה על קניין רוחני (בעיקר זיוף מותגי הלבשה, הנעלה ותרופות). בביקורת נמצא כי 186 מ-272 (68.4%) ההברחות בתחום הקניין הרוחני שסוכלו בשנת 2006 ו-120 מ-187 (64.2%) ההברחות שסוכלו בשנת 2007 התגלו בעקבות בדיקות ביטחוניות פיזיות של מטענים שיועדו לרשות הפלסטינית ולא באמצעות המערכת הממוחשבת. מכאן כי יש צורך לתגבר את המערכת הממוחשבת.

4. בעקבות הבדיקות מוטלים קנסות מרובים על יבואנים אשר ביצעו עבירות מכס. על פי הסכם פריז, שנחתם בין ישראל לרשות הפלסטינית בשנת 1994, ישראל מעבירה לידי הרשות הפלסטינית את כספי הקנסות שהיא גובה מיבואנים פלסטינים אשר ביצעו עברות מכס. על פי נתוני האגף, בשנת 2007 הותרו לשחרור בבית המכס חיפה 132,343 רשמונים ובהם 2,334 רשמונים לרשות הפלסטינית, ואילו בבית המכס אשדוד הותרו לשחרור 366,324 רשמונים ובהם 27,949 רשמונים לרשות הפלסטינית. על פי נתוני רשות המסים, מכלל בדיקות בית המכס באשדוד ובחיפה בשנת 2007 היו 62% ו-35% (בהתאמה) בדיקות ביטחוניות של טובין שיועדו לרשות הפלסטינית. כ-84% מהקנסות שהטיל בית המכס אשדוד בשנת 2007 בגין פער בין המחירים המוצהרים למחירים הריאליים הוטלו בשל מטענים שיועדו לרשות הפלסטינית, והרשות הפלסטינית היא הנהנית מהקנסות הנגבים. מכאן שעיקר הפעילות של בית המכס אשדוד הוא היבוא לרשות הפלסטינית על חשבון הטיפול המעמיק יותר ביבוא לישראל.

בתשובת האגף מדצמבר 2008 נמסר כי "הבעיה קיימת ומינהל המכס מודע לה ומחפש דרכים לאיזון המערכת".

5. בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה כי שעות הפעילות של בתי המכס אינן תואמות את שעות הפעילות של נמלי הים. בתי המכס פועלים שמונה שעות וחצי ביום, במשך חמישה ימים בשבוע. לעומת זאת, נמלי הים בישראל פועלים 24 שעות ביממה ובמשך שבעה ימים בשבוע, וטובין יוצאים משעריהם בכל שעות היממה. אמנם כאשר בית המכס אינו פועל נשארים עובדים לטפל בבעיות דחופות, אך לא מתבצעות בדיקות יזומות או אקראיות, אף שבדרך כלל נמצאים ליקויים חמורים ב-7%-10% מהמטענים שנבדקים במסגרתן. בנסיבות אלה לא מן הנמנע שיש יבואנים המתכננים את פעילותם לפי שעות הפעילות של בית המכס, כדי שהטובין ישתחררו שלא בשעות פעילותו ולכן לא ייבדקו.

בתשובת האגף מדצמבר 2008 נמסר כי חוסר "כיסוי מבצעי של 24 שעות בהתאם לפעילות הנמל הינו אילוץ של היעדר תקני כוח אדם".

☆

לדעת משרד מבקר המדינה, על האגף לבחון את הבעיות שלעיל ולגבש דרכים לפתרונן. בעיקר מוטל על האגף לעדכן את המערכת הממוחשבת באופן שיטתי, להרחיב את היקף הבדיקות של המטענים המיובאים לישראל המתבצעות בבית המכס אשדוד ולהתאים את הפעילות בבתי המכס לשעות העבודה של הנמלים.

האגף השיב למשרד מבקר המדינה בדצמבר 2008 כי "עם הקמת יחידת סיכונים ארצית בהנהלה, ייבדקו כל הדרכים לאבטחת זרימה יעילה של המידע בין כל זרועות המכס"; וכי הנהלת האגף ערה זה זמן רב לכך שחיוני להקים בדחיפות יחידה לניתוח סיכונים, והנושא "נמצא בראש סדר העדיפויות של מינהל המכס".

מניעת הברחות סמים

1. בהחלטת ממשלה 3328 מיוני 1994 נקבע כי באגף המכס תוקם יחידה למניעת הברחות סמים, וכי היא תפעל באזורי הפיקוח של המכס תוך שיתוף פעולה מלא עם המשטרה. בהחלטת הממשלה נקבע כי היחידה למניעת הברחות סמים תפעל במישור הארצי ותפעיל שלוחות בכל מעברי הגבול, וכי היא תוכפף למחלקת החקירות באגף. במאי 1995 הוקם "מטה הסמים" בהנהלת אגף המכס; המטה הפעיל מדורים (מדורי הסמים) בנתב"ג ובנמלי הים חיפה, אשדוד ואילת. במאי 1999 החליט מנהל המכס דאז להכפיף את מדורי הסמים לגובי המכס, ומטה הסמים הוגדר כגוף מנחה מקצועי. במאי 2002 נעשה שינוי נוסף - אגף המכס קבע כי מדורי הסמים יפסיקו לפעול כמדורים עצמאיים ואיחד אותם ואת מדורי המכס המיוחדים (הימ"מ) שבכל בית מכס למדור אחד - מדור יס"מ, ונקבע כי מדורים חדשים אלה ישמשו כזרוע האכיפה של בתי המכס.

נמצא כי משנת 2002, ההחלטה המפורשת של הממשלה משנת 1994 בדבר מתווה ארגוני עצמאי ומיוחד של האגף במאבק בהברחות סמים, לא קוימה למעשה. המשימה הוטלה כמשימה נוספת ולאו דווקא העיקרית, על מדורים במכס שעוסקים בנושאים אחרים.

כתוצאה מכך, נושא הסמים לא מטופל כדבעי. הועלה כי מדורי יס"מ, להוציא זה שבחיפה, מבצעים בעיקר משימות שאינן נוגעות למאבק למניעת הברחות סמים. לדוגמה, יותר ממחצית פעילויותיו של מדור יס"מ באילת מתבצעות במחסומים המיועדים לאכיפת הוראות מע"מ והוראות בנושא אזור סחר חופשי. במצב המתואר פחתו תפיסות הסמים שתפסו מדורי יס"מ בשנים 2007 ו-2008, לפחות מחצי התפיסות שתפסו מדורי הסמים בעת פעילותם בשנים 2001 ו-2002, בעת שפעלו כמדורים מיוחדים הכפופים למטה הסמים.

בתשובת האגף מדצמבר 2008 נמסר כי "ברור בעליל שהסטת פעילות עובדי היס"מ לפעילות מלאה בתחום הסמים, כפי שמוצע על ידי המבקר תביא להתמקצעות גדולה יותר של החוקרים, תגדיל משמעותית את היקף הפעילות בתחום הסמים ואת היקף התפיסות". עוד מסר האגף בתשובתו בנושא איחוד מדורי הסמים עם מדורי הימ"מ כי "הכפיפות המשותפת והעדר התמקצעות בתחום אחד הינה בעייתית ולכן הוקמה ועדה פנימית שתפקידה לבחון את המבנה הארגוני של היס"מ, הכפיפות המקצועית וכדומה".

לדעת משרד מבקר המדינה, יש לתת את הדעת בהקדם לירידה בתפיסות הסמים, כדי לפעול למניעת הברחות סמים על הנזק הרב הכרוך בכך.

2. מדורי יס"מ מבצעים פעילות מגוונת: בדיקת מכולות ומטענים בשטח הנמל; חיפוש בכלי שיט ואצל נותני השירות לכלי השיט; בדיקת כלי רכב בשטח הנמל; בדיקת חנויות הדיוטי פרי ומחסני צידה; ביצוע ביקורות בשערי הנמל; ובדיקת דברי דואר. כאמור לעיל, מדור יס"מ אילת מבצע פעילויות נוספות בנושא מע"מ ואיזור סחר חופשי. נקבע כי בתקן של כל אחד ממדורי יס"מ ייכללו עשרה חוקרים. עוד נקבע כי ביס"מ חיפה וביס"מ אילת יפעלו כלביות לפי תקן של שני כלבנים ושני כלבים לגילוי סמים; יתר בתי המכס ומעברי הגבול אמורים לקבל כלבים וכלבנים לגילוי סמים לפי הצורך מהכלבייה המרכזית הפועלת בבית המכס בנתב"ג (ראו גם בהמשך).

בדיקת משרד מבקר המדינה העלתה שמספר העובדים במדורי יס"מ קטן בכ-20% מהמספר הנדרש לפי התקן. עוד הועלה כי בשל מחסור בכוח אדם הפסיק מדור יס"מ בחיפה לפעול בשיתוף חיל הים לביצוע בדיקות באניות ובסירות בים כדי לגלות הברחות, אף כי חיל הים מזמן אותו באופן שוטף לפעילות האמורה.

כמו כן נמצאה בעיה בתחום המשאבים - במדורי יס"מ יש מחסור בציוד ייעודי: כלי רכב, מצלמת וידאו ו"מריחן" לגילוי סמים. לדוגמה, במחוז חיפה יש מחסור ברכבי שטח, וכדי להילחם במבריחים נאלץ המדור להיעזר בגורם חיצוני.

נוסף על אלה, בנמלי הים בחיפה, באשדוד ובאילת אין תנאים המאפשרים לבצע בדיקות גופניות - בכלל זה בדיקות לגילוי סמים באמצעות כלב - באופן שתישמר פרטיותם של הנוסעים הנבדקים; לעתים אף לא פועלים בנמלים שני חוקרים בתחום זה, כפי שנדרש.

בתשובת האגף מדצמבר 2008 נאמר כי "באשדוד סוכם ע"י גובה המכס עם הנהלת הנמל על הקצאת חדר נוסף לפעילות היס"מ. הוכן חוזה השכרה הנמצא ביח' בנא"מ בהנהלה בהליך אישור וחתימה מול יח' הדיור הממשלתי. בחיפה, הנושא נמצא בדיון בין הנהלת בית המכס ורשויות הנמל".

3. כמקובל במדינות רבות, בכל בתי המכס ובכל הנמלים והמעברים היבשתיים נעשה שימוש בכלבים לאיתור סמים. בעת הקמת יחידת הכלבנים בשנת 2000 כלל התקן 12 כלבים. במועד הביקורת היו באגף המכס ארבעה כלבים בלבד, וחמישה כלבים אחרים אמורים היו להתחיל את פעילותם בנובמבר 2008.

בינואר 2008 ביקר ביחידת הכלבנים של אגף המכס מנהל בית הספר לכלבנות של המכס האמריקני אשר מכשיר את הכלבים ואת הכלבנים של האגף. בדוח המסכם של הביקור שכתב מנהל יחידת הכלבנים של אגף המכס, צוין כי מנהל בית הספר לכלבנות של המכס האמריקני העיר כי מספר הכלבנים והכלבים הפועלים במכס קטן מהנדרש; וכי יש להקים שלושה מדורי כלבנים נוספים לגילוי סמים וחומרי נפץ בשלושה מעברי גבול יבשתיים. עוד צוין בדוח כי לדעת מנהל בית הספר לכלבנות של המכס האמריקני לא זו בלבד שאין די בהפעלת כלבן אחד וכלב אחד בתחנות מכס כפי שנהוג בחיפה ובאילת, אלא שיש בכך נזק מהבחינה המקצועית, שכן הדבר אינו מאפשר לקיים אימונים.

בתשובת האגף מדצמבר 2008 נאמר כי "בהחלט יש מקום להרחיב את מערך הכלבנים שהוכח כיעיל הן בתחום חשיפת מבריחי סמים והן בתחום הברחות כספים. בעקבות הדוח תוגש הצעה למנהל רשות המסים להרחבת מערך הכלבנים למעברי הגבול היבשתיים".

4. מאוקטובר 2003 פועל באשדוד מתקן בידוק רדיוגרפי. המתקן מאפשר לשקף תכולת מכולות באופן שמפענחים מיומנים יכולים לאתר הברחות (להלן - המשקף). המשקף נועד בעיקר לבדוק את היבוא לרשות הפלסטינית ולמנוע ניסיונות להברחות אמצעי לחימה. אולם לנוכח הפוטנציאל הרב שיש במתקן זה לאיתור הברחות, ובכללן סמים, הורחב השימוש בו גם לבדיקות של טובין המיובאים לישראל. במועד סיום הביקורת בוצעו באמצעות המשקף בבית המכס אשדוד בדיקות

בכ-200 מכולות ליום, כמחציתן מכולות של יבואנים ישראלים וכמחציתן מכולות של יבואנים פלסטינים.

הבדיקה העלתה כי מאז הוחל בהפעלת המשקף לא אותרו באמצעותו הברחות סמים. מתרגילים שעשה המכס ובהם לא הצליחו המפענחים לגלות חבילה דמוית חבילת סמים שהוטמנה בין הטובין, עולה כי נראה שהסיבה לכך היא מחסור במפענחים מיומנים.

5. בחוקי המס השונים נקבעו הוראות בדבר חובת הסודיות ואי-גילוי מידע. שר האוצר אצל למנהל רשות המסים את הסמכות לאשר מסירת מידע לגורם חיצוני.

על פי הנוהל שברשות, גוף חיצוני לרשות המסים המבקש ממנה מידע צריך להגיש בקשה מפורטת ובה הסברים על נחיצות המידע. כאשר המשטרה מגישה לאגף המכס בקשה למידע על הברחות סמים, יש לטפל בבקשתה בהקדם האפשרי. הנוהל אף קובע שאף כאשר מוקם צוות חקירה משותף של אגף המכס והמשטרה אין להעביר מידע ממאגרי המידע של מע"מ והמכס ללא היתר לגילוי מידע, אלא אם כן מדובר במידע שנועד לסייע במניעת עברות של קניין רוחני. יש לציין כי לאגף המכס יש היתר כללי למסירת מידע על עברות של קניין רוחני, וכי מתן ההיתר אינו מותנה בהגשת בקשה מוקדמת למסירת מידע.

התברר כי ממועד הגשת הבקשה האמורה ועד מועד קבלת האישור למסירת מידע עוברים בדרך כלל כחמישה ימים, וחל עיכוב הפוגע בחקירות ובשיתוף פעולה עם המשטרה.

האגף בתשובתו מדצמבר 2008 ענה כי "יש לפעול מול משטרת ישראל לארגון נוהל מסודר בכל הקשור להעברת ידיעות בזמן אמת, נוהל שיביא לשיפור מערך היס"מ וגידול בהיקף תפיסות הסמים".

דייגים בנמל באשדוד

בנמל אשדוד פועלות כמה עשרות סירות דיג. על פי המידע שבאגף, נמל אשדוד הוא הנמל היחיד בארץ, שסירות דיג ואניות עוגנות בו יחד, בלי שנעשה למניעת קרבה בין סירות הדייגים לבין האניות. כמה פעמים נתפסו בעלי סירות דייגים שהבריחו טובין מהאוניות בשטח הנמל.

לדעת משרד מבקר המדינה, על הנהלת נמל אשדוד לדאוג ולהסדיר את פעילותם של הדייגים בספינות ובסירות הדיג.

חברת נמל אשדוד השיבה למשרד מבקר המדינה באוקטובר 2008 כי שהיית סירות הדיג "מובילה לבעיות תפעוליות, בטיחותיות, פליליות וביטחוניות קשות" וכן כי "חברת הנמל מצטרפת אפוא לסיכום הביקורת שבנדון כי יש לדאוג להעביר את תנועת סירות הדיג למעגן נפרד, מחוץ לשטח הנמל".

פעילות בית המכס אילת

פעילות בית המכס באילת מגוונת ורבה וכוללת את פעילות המכס והמע"מ בנמל אילת, במעבר גבול טאבה, במעבר גבול על שם יצחק רבין, במעבר אזור סחר חופשי באילת, בנמל התעופה באילת ובנמל התעופה בעובדה.

משרד מבקר המדינה העלה כי מאחר שהיקף כוח האדם בבית המכס קטן מזה שנקבע בתקן, בית המכס נוקט מדיניות של אלתורים כדי שיוכל לבצע את תפקידיו, ולפיכך עובדים מועברים לעתים קרובות מתפקיד לתפקיד. עקב כך מתקשים העובדים להתמחות בתפקידם ונפגעת הפעילות השוטפת, כמפורט להלן:

מעבר טאבה

המעבר פועל 24 שעות ביממה בשלוש משמרות. במעבר מתבצעות בדיקות של נוסעים וכלי רכב. בשנת 2007 עברו במעבר כ-1,150,000 איש וכ-36,300 מכוניות.

בדרך כלל במשמרת הלילה ובשעות הבוקר מאיישים את המעבר רק שני עובדים, הנדרשים לבצע, בין היתר, בדיקות מורכבות של כלי רכב, לרבות פירוק חלקים. במשמרת העיקרית בשעות היום פועלים במעבר רק שלושה עובדים (כמחצית ממספר העובדים הנדרש לפי התקן). בשל המחסור בעובדים נפגע תפקודו של המעבר, ונפגע השירות הניתן לעוברים במעבר, לעתים עד כדי פגיעה בכבודם, כמפורט להלן: העוברים במעבר נאלצים להמתין זמן רב במעבר, לעתים ארבע עד שש שעות; כפי שצוין לעיל לגבי הנמלים, גם במעבר הגבול חסרים תנאים נאותים לביצוע חיפושים גופניים

במצב הקיים ספק אם עובדי המעבר מספיקים לבדוק כראוי את הנכנסים, בייחוד בתקופות העומס; מה גם שעל פי הנוהל, בעת בדיקת רכב נדרשים שני עובדים להימצא במתקן הבדיקה. אם כך, במשמרות שבהן יש רק שני עובדים נפגעת הפעילות הסדירה במעבר. בשל המחסור בעובדים אף אי-אפשר לפקח ביעילות על אזור ההמתנה לבדיקת נוסעים, הפתוח לעוברים ושבים, ועקב כך אפשר להבריח טובין באזור זה.

מעבר אזור סחר חופשי באילת

על עמדת המעבר אזור סחר חופשי באילת לפעול 24 שעות ביממה בימי א'-ו'. העמדה נועדה למנוע הברחת טובין מאילת וכך לנצל לרעה את הפטור ממע"מ הניתן לאזור אילת. בעבר כבר נתפסו במקום הברחות מסחריות.

הועלה כי ברוב שעות היממה העמדה אינה מאוישת, שכן אין בנמצא עובדים זמינים של יחידת יס"מ בבית המכס והם מועסקים בתפקידים אחרים.

נמל אילת

בבדיקה נמצא כי באלפי מכוניות המיובאות דרך הנמל ומאוחסנות בסביבתו לא מתבצעת בדיקה לחיפוש טובין אסורים ביבוא, לרבות סמים. אמנם אחת לחצי שנה לערך מתבצעת בחלק ממגרשי החניה של המכוניות בדיקה באמצעות כלב שאומן לאתר סמים, אך אין די בכך.

הרשות הפלסטינית מייבאת מנמל אילת כלי רכב, בעיקר כלי רכב משומשים. על פי נתוני רשות המסים חל גידול במספר כלי הרכב החדשים והמשומשים המיובאים לרשות: בשנים 2003-2005

היה מספר כלי הרכב המיובאים לרשות 237, 1,328 ו-2,612 בהתאמה. בבדיקה נמצא כי אין בנמל מתקן לבדיקת כלי רכב המועברים לרשות, ולכן מתבצעת בו רק בדיקה חלקית. בדיקת כלי רכב משומשים המועברים לרשות הפלסטינית חשובה במיוחד, משום שיש לגביהם חשש רב יותר להברחות ובכלל זאת הברחת אמצעי לחימה.

רשות המסים השיבה למשרד מבקר המדינה באוגוסט 2008 כי היא קיבלה תוספת כוח אדם, אך היא נשחקה עקב הפחתות תדירות בהיקף כוח האדם, ולפיכך היא נמצאת כיום במחסור חמור בכוח אדם. עוד השיבה הרשות כי "מנהל בית המכס באילת התריע פעמים רבות על כך שקיים אצלו חוסר של מספר רב של עובדים כדי לעמוד בביצוע סביר של המטלות. אולם, כאמור, אין בידינו להגדיל את מצבת העובדים מפאת מגבלות תקציב... ללא תוספת כ"א תקלות אלו יימשכו ואף יתגברו".

אגף התקציבים במשרד האוצר השיב למשרד מבקר המדינה באוקטובר 2008 כי "במהלך השנים האחרונות קיבלה רשות המסים תוספות תקנים רבות עבור אגף המכס... היקף כ"א המועסק בבית המכס באילת נקבע על ידי רשות המסים בהתאם לסדרי העדיפות הפנימיים של הרשות".

סיכום

לאגף המכס תפקיד מרכזי בכל הנוגע לאכיפת החוקים בנושא יבוא טובין לישראל. תחומי פעילותו העיקריים בנושא זה הם הבטחת חוקיות היבוא והיצוא, מניעת הברחות של טובין האסורים ביבוא וטיפול בעברות של קניין רוחני.

בבדיקת משרד מבקר המדינה נמצאו כשלים רבים בתהליך איתור ההברחות - האגף אינו בוחר באופן מיטבי את הטובין שהוא בודק, בעיקר משום שמערכת ממוחשבת ייעודית אינה מעודכנת; מרבית הטובין בבית המכס אשדוד נבדקים מסיבות ביטחוניות בלבד; ביחידות הפועלות למניעת הברחות יש מחסור במשאבים; בפועל אין המדורים בבתי המכס נתונים לפיקוחה של יחידת המטה באגף המכס בכל הנוגע למניעת הברחות סמים.

יש לפעול לתיקון הליקויים האמורים, למניעת פגיעה באוכלוסייה ולמניעת הפרתם של חוקי המדינה.